

УДК 378(09):78

У Сюань

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПАРТИСИПАЦІЇ У ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті представлена теоретико-методологічне обґрунтування технології партисипації та її застосування у вокально-педагогічному процесі, зокрема в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Представлено два вектори щодо феноменології партисипації: її виникнення в прадавні часи й латентний стан розвитку в межах домінування міфологічної свідомості та картини світу; сучасна трансформація в управлінсько-організаційну методологію, що знаходить своє втілення в педагогічній галузі, зокрема, в мистецькій освіті. Каузально-функціональний аналіз дозволив визначити окремі причино-наслідкові зв'язки партисипації та вокального навчання, уточнити її функції та обґрунтувати відповідно до них наукові підходи. Це дозволило розкрити методологічну основу застосування технології партисипації у вокально-педагогічному процесі.

Ключові слова: технологія партисипації, каузально-функціональний аналіз, вокально-педагогічний процес, наукові підходи.

Постановка проблеми. Осучаснення освітньої галузі, що задекларовано офіційними положеннями Міністерства освіти і науки України, а також стратегічно визначено політикою Китайської народної республіки, позначилося й на мистецтві, зокрема мистецько-педагогічної освіти. Мистецька інноватика стає поняттям, що переважно належить до пошуку нестандартних і відповідних часові мистецько-освітніх технологій. Серед таких найефективнішими вважаються проєктивні (Н. Батюк, Лі Цзяці, О. Новська, О. Реброва та ін.), акмеологічні (А. Козир, В. Федоришин та ін.), комунікативні (А. Зайцева, Ван Яцзюнь та ін.) технології.

Міждисциплінарні та крос-культурні стратегії також сприяють оновленню освітнього процесу, наповнюючи зміст та організацію навчання новими смисловими й формотворчими конструктами. Одним із різновидів такої організаційно-інноваційної технології є партисипативна. Її педагогічно-творчий потенціал висвітлюється в дослідженнях підготовки фахівців різних сфер, зокрема й мистецької галузі. Разом із тим методологічна база застосування партисипативної технології у вокально-педагогічному процесі глибоко не досліджувалася.

Аналіз актуальних досліджень. Партисипативний підхід останнім часом стає дедалі затребуваним в освітньому процесі, незважаючи на його походження в економічній сфері. Актуальними для нашого дослідження були

доброби та праці вчених, що розкривають можливості партисипацій у педагогічній галузі, зокрема в мистецькій. Слід вказати на концепцію такого вченого, як Є. Бистрай, який вбачає в партисипативній технології культурологічний контекст, зокрема в аспекті міжкультурності [1]. Наближеним до культурологічної методології, але вже в контексті педагогічного процесу є доробок С. Суворової. Учена стверджує, що в освітньому закладі існує міжкультурне середовище, яке може бути організовано та керовано саме партисипативною технологією [8]. О. Лешер та А. Казикін розглядають партисипативний підхід як методологічну основу комунікативної креативності [4]. Такий ракурс вважаємо слушним та погоджуємося з О. Ребровою, яка нагадує, що в музичному навчанні здавна застосовувалася технологія партисипації як залучення до співтворчості. «Цей феномен, – пише дослідниця, виявляється через: залучення до творчої діяльності спільно з учителем (ансамблеве музикування), обговорення інтерпретаційного плану твору; пошуки оригінальних трактовок образу тощо» [7, с. 142].

Ще одне дослідження розглядає партисипацію як методологічну основу комунікації. Ідеться про доробок О. Нікітіної [5], у якому партисипативний підхід розглядається як методологічна основа набуття комунікативної освіти.

Звертаємо також увагу на безпосереднє застосування партисипативного підходу в дослідженні Чжан Яньфена, оскільки воно присвячене художньо-виконавській вокальній підготовці майбутніх учителів музики [9].

Отже, бачимо, що феномен партисипації вже пройшов етап науково-теоретичної рефлексії, теоретичного узагальнення, що призвело до введення в науковий тезаурус поняття «партисипативний підхід». Це, у свою чергу, дає можливість розглядати його в якості методологічної основи фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема, й у вокально-педагогічному процесі.

Мета статті – висвітлити основні методологічні аспекти, зв'язані з технологією партисипації для застосування останньої у вокально-педагогічному процесі.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи основний матеріал статті, одразу висвітлимо два напрями: етимологічну сутність партисипації – для визначення еволюції феномену та поняття з метою коректного застосування; узагальнення полівекторного застосування партисипації, що дає можливість шляхом каузально-функціонального аналізу визначити функції партисипації, а також обґрунтувати наукові підходи, які активізуються в межах генералізованого партисипативного підходу та супроводжують процес застосування технології партисипації.

Відомо, що партисипації виникли в економічній галузі. Разом із тим, першеджерелом феномену партисипації є відділене від економіки явище. Ідеться про поняття «партиципация», що використовується латинською та французькою мовами. Participation з французької перекладається як співучасть, співпричетність. Саме в такому розумінні його застосовує вперше Л. Леві-Брюль [2]. Між тим, він його застосовує зовсім в іншому (не економічному)

смислі. Партиципації, за Леві-Брюдем, – властивості архаїчного мислення, що ґрунтується на ототожненні себе з тотемом, що й породжує містичний характер такого мислення. Під впливом відчуття причетності матеріального «я» до тотему в колективній свідомості пращурів виформуються розуміння та уявлення концептів світобуття: часу, простору, природних явищ тощо. Але вони носять міфологічний характер, що відповідає уявленням картини світу прадавніх часів. Отже, партиципації існували на духовному рівні та поступово трансформувалися в різноспрямовані вектори, залежно від того, до чого мала, або намагалася бути причетною людина.

Отже, смислове зерно партиципації – причетність, прилучення, що пізніше позначається поняттям «партисипація». Оскільки свідомість залежна від умов буття та ступеню виробництва, партисипації трансформуються в інші форми духовного виробництва. Причетним може бути до релігійних конфесій, до творчості, а також до управління будь-яким процесом. В економіці це поняття позначає управлінську технологію, що базується на залученні співробітників до управління, формує відчуття відповідальності, залучення до прийняття рішень у команді. У теорії та практиці менеджменту ця технологія відображена та застосовувалася Д. Мак-Грегором, Р. Лайкертом. Вони вважали, що людські стосунки на виробництві можуть вплинути ефективніше за фінансову умотивованість. Послідовниками таких поглядів були також А. Райс, Г. Саймон, А. Маслоу, Р. Акофф та ін.

Для педагогічного контексту партисипації важливими є погляди, що сформувалися на основі досліджень і спостережень стосовно підвищення ефективності праці, яка супроводжується позитивним емоційним настроєм. Фактором такого настрою стає постановка мети. Вона схожа на мотивацію, але, за концепцією Локка, є більш чіткою та усвідомленою [11]. До параметрів ефективності постановки мети визначається: чіткість, виклик, зусилля, зворотній зв'язок і складність завдання.

Зазначені властивості характеризують будь-яку мету, зокрема і творчого характеру. На основі цієї теорії Едвін Локк та Гері Летем довели на практиці ефективність роботи працівників, якщо є сформована, чітко окреслена, умотивована мета, досягнення якої супроводжується позитивними емоціями.

Таким чином, еволюція латентного стану партисипації показує, що від виникнення останньої як атрибуту міфологічного світогляду привела до концептуальних засад ефективності цілеутворення та результативної праці на основі позитивних емоцій через залучення працівників до організації та управління виробничого процесу. Зазначене дозволяє застосувати партисипативний підхід у якості методологічної основи підвищення якості будь-якої діяльності. А залучення до творчої діяльності, до співтворчості та художньо-комунікативних її форм (А. Зайцева, Лай Сяоцянь, О. Реброва, Чжан Яньфен), дозволяє застосувати партисипативну технологію у вокально-педагогічному процесі.

Орієнтуючись на каузально-функціональний аналіз, обґрунтуємо методологічну платформу у вигляді наукових підходів, що зумовлені функціями партисипації у вокально-педагогічному процесі.

Слід уточнити, що сутність каузально-функціонального аналізу розуміється відповідно до характеристики Є. Яковлева та Н. Яковлевої, а саме: через пояснення його сутності, реалізації та результату [10, с. 10]. Сутність зазначеного аналізу, за визначенням науковців, виявляється в наявності в процесі, який досліджується, функціональних відносин між його аспектами, за умов того, що зміни в одних призводить до змін в інших (тобто конкретизуються причино-наслідкові зв'язки). Реалізація здійснюється шляхом осмислення особливостей досліджуваного феномену та добору прийомів практичного, емпіричного характеру. Визначення особливостей потребує з'ясування факторів, що впливають на результативність педагогічного процесу. Стосовно прийомів, то для цього виду аналізу науковці радять застосувати: індукцію, синтез, абстрагування, ідеалізацію, моделювання, аналогії, класифікацію, інтерпретацію, прогнозування та ін. Щодо результатів, то передбачено виявлення закономірностей, тенденцій, зв'язків між окремими аспектами досліджуваного феномену [10, с. 10].

Оскільки під час ознайомлення з науковою літературою було констатовано наявність позицій і концепцій науковців щодо теоретико-методологічної сутності партисипації як такої, будемо виходити з існуючих і вже обґрунтованих положень теорії, додаючи їм конкретного наголосу відповідно до вокально-педагогічного процесу.

Отже, звернемо увагу, що низка дослідників (Є. Бистрай, А. Забияко, С. Суворова) звертають увагу на культурологічний і полікультурний контексти партисипації. Так, наприклад Є. Бистрай вважає міжкультурно-партисипативний підхід теоретико-методологічною стратегією формування міжкультурної педагогічної компетентності майбутніх учителів [1, с. 78]. Міжкультурне спілкування потребує толерантності партнерів як у вербальному, так і невербальному (зокрема, мистецькому), комунікативному процесах. Така якість можлива за умов залучення студентів до керування освітнім процесом. Ця стратегія позначається дослідником як партисипативна технологія, що сполучається з міжкультурним підходом, оскільки кожний учасник є носієм індивідуальної, персоніфікованої культури.

Партисипативність у дослідженні С. Суворової потрактовується як взаємодія «...суб'єктів культуровідповідного освітнього процесу, зумовленого дією культурного механізму співуправління функціонуванням міжособистісної та міжкультурної комунікації як компонентів професійної підготовки» [8].

Освітній процес із вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є комунікативним і міжкультурним. Комунікативність об'єктивується в різних аспектах: у творчій взаємодії виконавця й концертмейстера; виконавця й педагога, виконавця та слухачів; виконавця й композитора, поета (Е. Економова, Лай Сяоцян, Мен Сіан та ін.). Міжкультурний аспект проявляється в проникненні в культурну сферу героя, образу, твору тощо, як відображення ментальності, традицій, цінностей одної культури в іншу.

Каузальність комунікативної та міжкультурної функцій детермінована тим, що залучення учасників вокально-педагогічного процесу до спілкування з фахових проблем та досягнення цінностей вокального сегменту інокультури закономірно розширює їх комунікативний досвід і міжкультурну освіченість фахової спрямованості, що стає ґрунтом для кваліфікованого формування вокальної культури учнів і студентів.

На підставі зазначеного виокремлюємо комунікативну та міжкультурну функції технології партисипації у вокально-педагогічному процесі. Відповідно до них, вкажемо, що методологічною основою для цієї технології стає *художньо-комунікативний і культуррологічний (зокрема полікультурний)* наукові підходи, що екстрапольовані в мистецьку педагогіку з концепцій М. Бахтіна, В. Біблера, М. Кагана, Е. Левінаса, Ю. Лотмана та ін.

Ці підходи у вокальній педагогіці надають можливість залучити майбутніх учителів музичного мистецтва до цінностей інокультури та підготуватися до роботи в умовах полікультурного середовища, зокрема мистецького. Методологія полікультури, що бере початок у концепціях мультикультури (J. Banks, G. Gay, M. Craft, C. Sleeter та ін.), в Україні та Китаї є актуальною саме для мистецької освіти, що доведено в дослідженнях В. Гаснюк, А. Ленд'єл-Сяркевич, Сай До Чі, Да Тян, У Іфан та ін.

Іншим аспектом функціонування партисипації є організаційний. Так, О. Реброва запроваджує в науковий тезаурус текто-партисипативний підхід [7; 8]. На думку дослідниці, він дозволяє таким чином здійснювати організаційний процес, щоб «...залучати студентів до створення різноманітних середовищ навчання як відкритих, нелінійних, гнучких, мобільних, самоорганізованих систем, в умовах яких концентруються різноманітні художньо-комунікативні процеси та набувається художньо-ментальний досвід» [7, с. 4].

Вокально-педагогічний процес має багаточасову структуру, він не є лінійним та суб'єкт-об'єктним. Тобто він не обмежується заняттями із сольного співу студента, викладача та концертмейстера. На таких заняттях нерідко створюється ситуація із залученням інших, що потребує запровадженні організаційні форми: майстер-клас, міні-концерт, дуетний спів, вокально-методична майстерня тощо. На заняттях можуть бути присутні інші студенти, які завдяки партисипаціям можуть бути залучені до вокально-педагогічної або виконавської роботи.

Запровадження зазначеного підходу вважаємо доцільним, оскільки тектологія є організаційною наукою, а партисипація – своєрідний управлінсько-організаційний вектор, що збуджує відповідальність кожного перед усіма за якісність кінцевого результату. На підставі цього наступною функцією партисипативних технологій будемо вважати *організаційну*. Ця функція зумовлює орієнтацію на *організаційно-інноваційний підхід*. Його каузальність визначається закономірними явищами, підтвердженими практикою стосовно ефективності мобільних груп і роботи з ними; ефективності змін в організації освітнього процесу на основі врахування мотивації кожної особистості та створення позитивно-емоційного середовища навчання.

Ще один важливий аспект, зв'язаний із функціонуванням партисипації у вокально-педагогічному процесі: творчий. Ідеться про аспекти співтворчості, яка кореспондується з педагогікою співробітництва. Слід нагадати, що педагогіка співробітництва народилась у руслі гуманістичної методології та асоціюється зі спадщиною Песталоцці, Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського, В. Шаталова, К. Ушинського.

Але музична педагогіка послуговується скоріше феноменом «співтворчість». Звертаємо увагу на дослідження Е. Економової, Лай Сяоцянь, Фу Сяоцзін, у яких процес співтворчості розглядається саме стосовно вокаліста та концертмейстера. Так, Лай Сяоцянь застосує поняття «культура міжособистісної творчої взаємодії». При цьому взаємодію вона розглядає як процес процесу організації спілкування, а культуру – як рівень володіння певною діяльністю [3, с. 42]. Такий тип фахової культури формується в різних організаційних умовах, де створюються обставини різноманітних аспектів творчості або колективної, або індивідуальної, але спрямованої на слухача, що також передбачає опосередковану творчу взаємодію.

О. Лешер та А. Казикін [4] вбачають перспективність партисипації для комунікативної креативності. Ми вже згадували про комунікативну функцію партисипації та відповідний до неї комунікативний підхід, але на даному етапі зацентруємо увагу на креативності, оскільки вона також певним чином може кореспондуватися з творчістю. Учені характеризують комунікативну креативність як комплекс із трьох когнітивних і поведінкових характеристик: «1) легкість як здатність до продукування численних варіантів реагування й поведінки під час рішення проблем міжособистісної взаємодії; 2) гнучкість як здатність до своєчасної зміни тактик реагування та використання різних прийомів поведінки; 3) оригінальність як здатність до нових, незвичним форм, до нестандартності в ставленні до комунікативних ситуацій та їх вирішення» [4]. Поділяючи точку зору науковців стосовно структури такої креативності, все ж вважаємо за необхідне уточнити, що це – якості особистості, яка характеризує її творчу сферу й забезпечує професійну конкурентоздатність на ринку праці.

Саме партисипації сприяють розвиткові такої якості, спонукають особистість до виявлення власних можливостей, створюють умови повірити в себе, у свою здатність бути відповідальним і оригінальним у вирішенні творчих завдань.

Таким чином, виокремлюючи *творчо-стимулюючу функцію* партисипації, наголошуємо на важливості спиратися на акмеологічний підхід, який вважаємо слушним для застосування партисипативної технології у вокально-педагогічному процесі.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. З огляду на актуальність інновацій мистецької освіти, вимог до підвищення якості майбутніх учителів музичного мистецтва, їх підготовленості до якісної діяльності зі школярами в галузі мистецької освіти, актуальними стають технології, що підтвердили свою ефективність в інших сферах. До таких

належить партисипативна технологія. Вона мала латентний стан розвитку в історії культури, її витoki знаходяться у міфологічній свідомості, разом із тим, партисипація як практико-духовний феномен трансформувалася в управлінсько-організаційну стратегію сучасного менеджменту. Її потенційні можливості для теорії та практики доведено низкою досліджень, у яких партисипації набувають теоретико-методологічного узагальнення, зокрема в педагогічній галузі. Каузально-функціональний аналіз дозволив визначити домінуючі функції партисипації у вокально-педагогічному процесі, відповідно до яких обґрунтувати й наукові підходи як методологічний ґрунт для застосування партисипативної технології.

Такими функціями визначено: комунікативна, полікультурна, організаційна та творчо-стимулююча. Відповідними підходами стали: художньо-комунікативний, культурологічний, організаційно-інноваційний та акмеологічний. Усі вони сприяють визначенню педагогічних принципів, на які може спиратися викладач під час застосування партисипативної технології у вокально-педагогічному процесі. Останнє складає перспективу подальших досліджень і теоретичних узагальнень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Быстрой, Е. Б. (2003). Мужкультурно-партисипативный подход как теоретико-методологическая стратегия формирования межкультурной педагогической компетентности. *Вестник ОГУ*, 6. 78-83.
2. Забияко, А. П. (2009). Партисипации. *Энциклопедия эпистемологии и философии науки*. М.: «Канон+», РООИ «Реабилитация».
3. Лай, Сяоцянь (2017). Культура міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 4 (117), 40-44.
4. Лешер, О. В., Казикин, А. В. (2017). Партисипативный подход как теоретико-методологическая основа воспитания коммуникативной креативности магистрантов вуза. *Современные проблемы науки и образования*, 2.
5. Никитина, Е. Ю. (2008). Подготовка студентов вузов к осуществлению коммуникативного образования на основе партисипативного подхода. Челябинск: Челябинский государственный педагогический университет.
6. Реброва, О. Є. (2013). *Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії (автореф. дис. ... д-ра пед. наук)*. Київ.
7. Реброва, О. Є. (2014). Текто-партисипативний підхід як нова методологічна парадигма мистецької освіти. *Науковий вісник Чернівецького університету. 701: Педагогіка та психологія*. Чернівці: Чернівецький нац. ун.-т, 138–144.

8. Суворова, С. Л. (2011). Партисипативное управление образованием в вузе. *Вестник ЮУрГУ. Серия: Образование. Педагогические науки*, 38 (255). 26-30.

9. Чжан, Яньфен. (2012). *Методика вокальної художньо-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в університетах України і Китаю* (дис. ... канд. пед. наук спец.: 13.00.02). Київ: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова.

10. Яковлев, Е. В., Яковлева, Н. О. (2010). *Педагогическое исследование: содержание и представление результатов*. Челябинск: Изд-во РБИУ.

11. Locke, E. A. (1968). Toward a theory of task motivation and incentives. *Organizational Behavior and Human Performance*, 3 (2), 157.

РЕЗЮМЕ

У Сюань. Методологические основы применения технологии партисипации в вокально-педагогическом процессе.

Учитывая актуальность инноваций художественного образования, требований к повышению качества будущих учителей музыкального искусства, их подготовленности к качественной деятельности со школьниками в области художественного образования, актуальными становятся технологии, которые подтвердили свою эффективность в других сферах. К таким относится партисипативная технология. В статье представлено теоретико-методологическое обоснование технологии партисипации и ее применение в вокально-педагогическом процессе, в частности, в подготовке будущих учителей музыкального искусства.

Представленная технология основана на феномене, который получил название «партисипация», однако различные ее виды имели в эволюции культуры латентное состояние развития. Показано, что ее истоки находятся в мифологическом сознании, в приобщении себя к тотему. Вместе с тем, партисипация, как практико-духовный феномен трансформировалась в управленческо-организационную стратегию современного менеджмента. Эти два направления раскрывают сущность феноменологии партисипации, доказывают многогранность ее использования в различной практической деятельности, что и подтверждается методологическими основами ее трактования и реализации, в частности, в области педагогики искусства.

Каузально-функциональный анализ позволил определить отдельные причинно-следственные связи партисипации и вокального обучения, уточнить ее функции и обосновать в соответствии с ними научные подходы как методологическую основу применения партисипативной технологии.

В статье обоснованы следующие функции партисипации в вокально-педагогическом процессе: коммуникативная, поликультурная, организационная и творчески стимулирующая. Соответствующими подходами стали: художественно-коммуникативный, культурологический, организационно-

инновационный и акмеологический. Все они способствуют определению педагогических принципов, на которые может опираться преподаватель во время применения партисипативной технологии в вокально-педагогическом процессе. Разработка таких принципов на основе представленных функций и подходов представляет перспективу дальнейшего исследования.

Ключевые слова: *технология партисипации, каузально-функциональный анализ, вокально-педагогический процесс, научные подходы.*

SUMMARY

Wu Xuan. Methodological basis for the use of participation technology in vocal-pedagogical process.

Taking into account the relevance of innovations in art education, requirements for improving the quality of future musical art teachers, their readiness for high-quality activities with schoolchildren in the field of art education, technologies that have proved their effectiveness in other fields are becoming relevant. One of them is participation technology. The article presents theoretical and methodological substantiation of the participation technology and its application in the vocal-pedagogical process, in particular, in the training of future musical art teachers.

The presented technology is based on a phenomenon which has received the name “participation”, however its various types had a latent state of development in the evolution of culture. It is shown that its origins can be found in the mythological consciousness, in association oneself with the totem. At the same time, participation as a practical-spiritual phenomenon was transformed into a managerial and organizational strategy of modern management. These two directions reveal the essence of the phenomenology of participation, prove versatility of its use in various practical activities, which is confirmed by methodological foundations of its interpretation and implementation, in particular, in the field of art pedagogy.

Causal-functional analysis allowed identifying individual causal relationships of participation and vocal training, clarifying its functions and justifying in accordance with them the scientific approaches as a methodological basis for the use of participation technology.

The article substantiates the following functions of participation in vocal-pedagogical process: communicative, polycultural, organizational and creatively stimulating. Appropriate approaches are: artistic-communicative, cultural, organizational-innovative and acmeological. All of them contribute to the definition of pedagogical principles on which the teacher can rely during application of participation technology in the vocal-pedagogical process. Development of such principles based on the presented functions and approaches represents the prospect of further research.

Key words: *participation technology, causal-functional analysis, vocal-pedagogical process, scientific approaches.*